

ORNITOLOGISK INVENTERING AV SJÖN SPADEN

Lars Lindell

Inledning

Syftet med inventeringen, gjord på uppdrag av länsstyrelsen, är att med insamlade uppgifter som underlag, en värdering av Spaden som fågelsjö skall kunna göras från ornitologisk synvinkel. Med denna uppgift som bakgrund besöktes sjön under 1973, sju ggr i mars-maj, och vid ett tillfälle i augusti. Undersökningarna har omfattat bevakning på traditionellt sätt av häckande och rastande fåglar. Några studier av produktionen hos häckande arter har ej företagits.

Till materialet har fogats observationer från tidigare år. Dock har arter som ej noterats 1972-73 i redovisningen satts inom parentes.

Föreliggande uppsats behandlar i huvudsak den häckande och rastande sjöfågelfaunan. Det bör noteras att observationsmaterial från höst och vinter varken föreligger eller ingår i undersökningen.

Naturbeskrivning

Spaden ligger i Skinnskattebergs kommun, strax öster om Heds kyrka, och i anslutning till Hedströmmens dalgång.

Sjön är av eutrof karaktär och är ur storlekssynpunkt en mycket liten sjö, med en klarvattenyta på endast omkring 20 ha. Klarvattnet bryts av enstaka mindre sävruggar och kring stränderna finns ett par bladvasspartier.

Spaden omges av 100-150 meter breda, sankta mader, mestadels av myrmarkskaraktär, men bitvis av mera slättsjötyp.

Sjöns angränsande biotoper utgörs främst av skog. Denna är av växlande art, såväl låg tät blandskog, som luftiga betade björkhagar. Norr om sjön finns ett par mindre gårdar och i anslutning till dessa åkermark.

Inventeringsmetod

Iakttagelserna gjordes huvudsakligen med tubkikare från fritt ligande observationsplatser, dels vid stranden i nordost, dels i sydväst. Häckfåglarnas bestånd har bestämts genom räkning av par som varit stationära under häckningstid, samt för några arter genom boräkning. Det bör observeras att räkning av stationära par omfattar såväl häckande som icke häckande fåglar.

Den häckande fågelfaunan

Skäggdopping <u>Podiceps cristatus</u> .	4-5 par.
Svarthakedopping <u>Podiceps auritus</u> .	1 par iaktogs i maj såväl 1972 som -73. Arten häckar sannolikt vissa år.
Gräsand <u>Anas platyrhynchos</u> .	2-3 par.
Kricka <u>Anas crecca</u> .	Talrikaste anden, minst 10-15 par. Eventuellt finns översomrande ex.

Årta <u>Anas querquedula.</u>	Inga observationer 1973. Arten har enligt uppgift häckat tidigare.
Skedand <u>Anas clypeata.</u>	Få observationer, men arten har tidigare häckat.
Vigg <u>Aythya fuligula.</u>	Något häcka. Je par. Rastande i som mest 20 ex.
Brunand <u>Aythya ferina.</u>	Enstaka par. Rastar under våren i upp till 10-talet ex.
Knipa <u>Bucephala clangula.</u>	Häcker troligen med något par. Rastande i upp till 15 ex.
Kanadagås <u>Branta canadensis.</u>	1 par 1972 och -73. Som mest 15 rastande ex.
Knölsvan <u>Cygnus olor.</u>	Inga observationer 1973. 1 par sågs under bobyggnad 1972. Har tidigare häckat.
Vattenrall <u>Rallus aquaticus.</u>	Sannolikt häckande med 1 par.
Sothöna <u>Fulica atra.</u>	2-3 par.
Tofsvipa <u>Vanellus vanellus.</u>	Ca 4 par på maderna runt sjön.
Enkelbeckasin <u>Gallinago gallinago.</u>	4-5 par.
Storspov <u>Numenius arquata.</u>	1973 endast sedd tillfälligt. Enligt uppgift tidigare häckande.
Skogssnäppa <u>Tringa ochropus.</u>	Häcker i nä heten, men furagerar i stor utsträckning i anslutning till sjön.
Fiskmås <u>Larus canus.</u>	Har observerats vid varje besök och något par kan eventuellt häcka.
Skrattmås <u>Larus ridibundus.</u>	Sjöns karaktärsart. 250-300 par häcker i norra och östra delarna.
Buskskvätta <u>Saxicola rubetra.</u>	Enstaka par i anslutning till maderna.
Sävsångare <u>Acrocephalus schoenobaenus.</u>	Ej årsvis häckare.
Ängspiplärka <u>Anthus pratensis.</u>	Något par på maderna.
Sädesärta <u>Motacilla alba.</u>	Flera par häcker på sankängarna. Rastande i upp till 100 ex.
Sävspurv <u>Emberiza schoeniclus.</u>	Sparsamt förekommande.

Den icke häckande fågelfaunan

(Rastande och förbiflyttande m.fl. arter)

- (Smålom Gavia stellata.) Tillfälligt rastande.
- (Vit stork Ciconia ciconia.) En iakttagelse gjordes 1942.
- Blåsand Anas penelope. Mindre flockar i april-maj.
- Stjärtand Anas acuta. Enstaka observationer.
- (Sjöorre Melanitta nigra.) Tillfälligt noterad.
- Storskrake Mergus merganser. Som mest 10-12 rastande ex.
- Salskrake Mergus albellus. 1-3 ex. i april 1972 och -73.
- Sädgås Anser fabalis. Tillfälliga observationer av förbisträckande småflockar.
- Prutgås Branta bernicla. 12 ex. sträckte över sjön 29.4.1972.
- Sångsvan Cygnus cygnus. Mindre flockar under vårsträcket.
- (Blå kärrhök Circus cyaneus.) Tillfälligt sedd.
- (Fiskgjuse Pandion haliaetus.) Enstaka iakttagelser.
- Trana Grus grus. 1 par observerades kontinuerligt våren 1973 - troligen översomrande ex.
- (Småfläckig sumphöna Porzana porzana.) Hörd endast sporadiskt.
- (Kornknarr Crex crex.) Hörd tillfälligt.
- Grönbena Tringa glareola. Sparsamt rastande i maj.
- Gluttsnäppa Tringa nebularia. Enstaka ex. i maj.
- (Brushane Philomachus pugnax.) Tillfälligt iakttagen.
- Silltrut Larus fuscus. Under artens normala sträcktid noterades 1 ex. vid sjön 23.5.1973.
- Gråtrut Larus argentatus. Ett fåtal iakttagelser. Häckar troligen vid de större sjöarna och besöker Spaden sporadiskt.
- Fisktärna Sterna hirundo. Besöker eventuellt sjön sporadiskt.

Fågelfaunan i angränsande biotoper

I Spadens omgivning har även ytterligare ett 40-tal arter observerats. Då dessa emellertid förekommer oberoende av sjön presenteras de inte närmare här.

Diskussion

Sitt främsta ornitologiska värde har Spaden, som en eutrof utpost, bland för övrigt utpräglat oligotrofiska sjöar. Detta gör att arter som normalt inte förekommer i denna del av landskapet, brunand, knölsvan, vattenrall, sothöna, skrattnås m.fl., här har goda häckningsmöjligheter. Av största värde är skrattnåskolonin, utan vilken sjön sannolikt skulle vara betydligt artfattigare, då flertalet andfåglar visar en tydlig förkärlek att häcka i skydd av nåsfågelkolonier.

Spadens relativa betydelse som fågelsjö synes liten och fredning av sjön är enligt författaren för närvarande inte behövlig.

MÄRKNING AV KANADAGÄSS I VÄSTMANLAND

Björn Ahlbom

Sedan några år tillbaka har jag ring- och färgmärkt kanadagäss bl.a. i Västmanland. Avsikten med detta har varit att erhålla ett återfyndsmaterial för att närmare kunna kartlägga övervintringsområden, spridningsförhållanden och dödsorsaker. Kanadagässen inplanterades i Sverige på 1930-talet och i Västmanland skedde de första utsättningarna 1945 i Västerås. Idag har Västmanland en av de tätaste stammarna i landet och gässen är jämnt spridda över hela landskapet. Såvitt jag vet så är dock inte häckning påvisad i den allra nordligaste delen ännu, dvs i Dalälven.

De första somrarna jag höll på med gässen fick arbetet inriktas på att finna lämpliga lokaler samt på att utveckla en användbar fångstmetod. Gässen fångas numera med hjälp av nät, som monteras upp på land och har formen av en ryssja. Gässen drivs sedan med båt till den strand, där nätet är uppmonterat. När fåglarna väl är uppe på land är det ingen svårighet att få in dem i nätet. På detta vis kan man, i bästa fall, fånga upp till 40 gäss på en gång och även vuxna fåglar kan tas. Under sommaren ruggar de gamla gässen och saknar för någon månad flygförmågan. Det här är en tids- och arbetskrävande procedur men enda sättet att fånga gäss i större mängd.

Sammanlagt har jag märkt 255 kanadagäss. Av dessa är 48 tagna i Mälaren. Det är dock relativt svårt att fånga i Mälaren på grund av den kraftiga vassvegetationen. För att kunna driva upp gässen på land fordras nämligen tillgång till en vassfri strand. Dessutom är det alltid svårare att lokalisera gässen i större sjöar. De flesta gässen i Mälaren är märkta vid Ängsö.

I Kolbäcksåns vattensystem har jag fångat merparten av gässen i Västmanland, sammanlagt 156 exemplar. Den bästa lokalen har utan tvekan varit Västersjön